تیۆری شیکاری پلەبەندی لەلایەن هانز ایزنگ (ڕەهەندەکانی کەسایەتی):

ڕوانگەی ئایزنگ بۆ سیستەمی کەسایەتی، ڕوانگەیەکی پێکهاتەیی، چیندار، گشتگیرە کە مۆدێلی ڕێکخستنی پلەبەندی و پلەبەندی پەیڕەو دەکات، کردار و خووی ڕەفتار و سیفەتەکان بەپێی گشتگیری و گرنگی خۆیان لە شێوەی پلەبەندییەکی ڕێکخراودا ڕێکخراون.

چەمکی ڕەهەند :

ڕەهەند: چەمکێکی بیرکارییە بە واتای ئەو ڕادەیەی کە دەتوانرێت بپێورێت، زاراوەی ڕەهەند ئاماژەیە بۆ درێژی و پانی و بەرزی (ڕەهەندە فیزیکییەکان)، بەڵام فراوانتر کراوە بۆ ئەوەی ڕەهەندە دەروونییەکان بگرێتەوە، زۆرێک لە سیفەتەکانی کەسایەتی دوو ڕەهەندین، وەک: (کۆنترۆڵکردن / ملکەچبوون)، (ئیمپالسیڤیتی / بیرکردنەوە)، (ئارامی / دڵەڕاوکێ)، هەموو تاکێک پلە و پێگەی لەسەر یەک ڕەهەند هەیە، وە هیچ کەسێک لەدەرەوەی درێژکراوەی ڕەهەندەکە نییە، ڕەهەندەکان بە چەندین ئامرازی پێوانە دەپێون، ڕەهەندی کەسایەتیش چەمکێکی ئەبستراکتە (نامحسوس)ە.

ئایزنك وایدەبینێت کە ناکرێت وا بیر بکرێتەوە کە کە سایەتی ڕەهەندی هەیەو دەکرێت لە ڕێگەی بۆماوەییەوە بگوازرێتەوە، بە بێ بوونی هەندێك بنەمای ف سیۆلۆژی بایۆلۆژی و دەمارگیری کە بە کردەیی بەرهەمی دەهێنێت، یان بە لایەنی کەمەوە پێکیان دەهێنێت، بۆماوەییە هەڵگیراوەکان، بۆ ئامادەکارییە بۆماوەییەکان، بە دەربڕینێکیتر، ئایزنك دەڵێت: ئێمە ناڵێین خودی ڕەفتار بۆماوەییە، بەڵام پێکهاتەی دیکەی دیاریکراو لە کۆئەندامی ناوەندیی دەمار، یان کۆئەندامی سەربەخۆی دەمار بۆماوەییە، ئەویش بە ڕۆڵی خۆی کاتێك لەگەڵ ژینگەدا کارلێك دەکەن، ڕۆڵێکی گرنگو کارا لە دیاریکردنی ڕەفتار دەگێڕن.

بە واتایەکیتر ئایزنك پێیوایە ئەوەی بە بۆماوەیی دەگوازرێتەوە (شێوازی بۆماوەیی genotype)ە، ئەوەی تێبینیش دەکرێت بریتییە لە (شێوازی ڕووالەتی- النمط المظهري phenotype) بریتییە لە فینۆتایپ، دەربڕینی هونەری بۆ لێکۆڵینەوەی زانستی بۆماوەیی، ئایزنك بەم جۆرەی خوارەوە پێناسەی دەکات:

1. جینۆتایپ: پێکهاتەی بۆماوەیی تاکە.
2. فینۆتایپ: ڕووالەتی پێکهاتەی بۆماوەییە، بەرئەنجامی کارلێکی جینۆتایپو ژینگەیە.

ڕێکخستنی پلەبەندی کەسایەتی (ڕێکخستنی ڕەفتار)

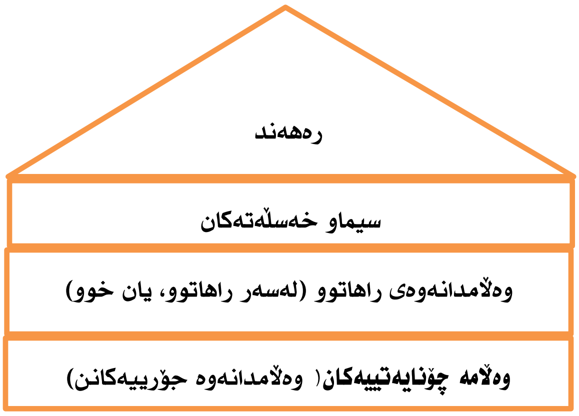

کەسایەتی لە ڕوانگەی ئایزنگ چوار ئاستی ڕێکخستنی ڕەفتاری لەخۆدەگرێت کە بە شێوەیەکی پلەبەندی بەپێی ئاستی گشتییەکەی پلەبەندی دەکرێن، "لە کەمترین گشتیەوە بۆ زۆرترین"، کە بریتین لە:

وەڵامدانەوە جۆرییەکان: ئەمانە کردەوەی تایبەتن وەک وەڵامدانەوەی تاقیکردنەوەیەک، ئەزموونێک، یان ڕووداوێکی نوێ لە ژیاندا.

وەڵامدانەوەی راهاتوو: ئەمانە وەڵامی تایبەتن کە لە هەمان ڕووداوخدا دووبارە ڕوودەدەن.

سیفەتەکان: ڕێکوپێکی وەڵامدانەوەی خوویی لە سیفەتەکانی وەک: شەرمن. تایبەتمەندییەکان چەمکی بونیادگەرایی تیۆریین کە پشت بە پەیوەندییە چاودێرکراوەکان لە نێوان ژمارەیەک وەڵامی دووبارەبووەوە دەبەستن.

نەخشەکان (ڕەهەندەکان): ڕێکخستنی کۆمەڵێک تایبەتمەندی بۆ پێکهێنانی نەخشێکی گشتی، وەکو خۆگۆڕین. نەخشەکان بریتین لە پەیوەندی نێوان سیفەتە جۆراوجۆرەکان.

ڕەهەندەکانی کەسایەتی بەپێی دابەشکردنی ئایزنگ:

لە ئاستی جۆردا ئایسینگ گریمانە دەکات کە ڕەهەندەکانی کەسایەتی هەبێت کە بریتین لە:

١.الانبساطية

٢.العصابية .

٣.الذهانية .

٤.الذكاء.

ئایزنگ گرنگترین و دیارترین دوو ڕەهەند بەمانە دەزانێت:

١.الانبساطية /الانطواء.

٢.العصابية /الاتزان الانفعالى.

١.ڕەهەندی دەرەکی بەرامبەر بە ناوەوە:

دەرهاویشتە/ناوخوارەوە(الانبساط/الانطواء) فاکتەری دوو جەمسەرییە یان ڕەهەندێکە دوو جەمسەری هەیە، ڕەهەندێکی بەردەوامە کە لە دوو توندڕەویدا هەڵکەوتووە: دەرەکیی توند و ناوەوەی توندڕەو، کە پلەکانی نێوانیان (پلەکانی نێوانیان باوترین و زۆرترن) لەلایەن تاکی جیاوازەوە داگیرکراوە.

الانبساط	الانطواء
اجتماعي	يحب العزلة
مندفع	متروي جدا
يحب التغيير المستمر	يحب الروتين
متفائل	متشائم
يميل إلى العدوان	نادرا أن يكون عدواني

وێنەیەکی وەسفکەری دەرەکی و خۆگۆڕ(المنبسط/المنطوی) :

دەرکەوتە ڕەفتارییەکانی کەسێکی دەرەکی: کەسێکی کۆمەڵایەتی، ئاهەنگەکانی خۆشدەوێت، هاوڕێی زۆری هەیە، پێویستی بە کەسانی دەوروبەری هەیە بۆ ئەوەی قسەی لەگەڵ بکات، حەزی لە خوێندنەوە یان خوێندن نییە بە تەنیا، بەدوای وروژاندندا دەگەڕێت، بەبێ بیرکردنەوە خێرا مامەڵە دەکات، بە گشتی کەسێکی ئیمپاڵسیڤە، حەزی لە یارییە گاڵتەجارییەکانە (بەبێ هیچ مەبەستێکی خراپ وەڵامەکانی هەمیشە ئامادەن، بەزۆری حەزی لە گۆڕانکارییە، شتەکان بە ئاسانی وەردەگرێت (بە سادەیی)، گەشبینە، پێکەنین و خۆشی خۆشدەوێت، هەمیشە جووڵاو و چالاکە، مەیلی شەڕانگێزی هەیە، تووشی سۆزداری دەبێت خێرا، و بەگشتی هەستەکانی بە وردی کۆنترۆڵ ناکات، هەندێکجاریش پشتیان پێنابەستێت.

دەرکەوتە ڕەفتارییەکانی کەسێکی خۆگۆڕ: کەسێکی بێدەنگ، تێرامان، شەرمن، تێڕامان، زیاتر لە کەسانی دیکە حەزی لە کتێبە، بەدەگ و دوور لە پەیوەندییەکانی لەگەڵ کەسانی دیکە جگە لە هاوڕێ نزیکەکانی، مەیلی پێشوەختە پلان بۆ داهاتوو هەیە، گومانی لە ئیمپاڵسیڤی خێرا هەیە ڕەفتار، حەزی لە وروژاندن نییە، دەبات... بابەتەکانی ژیانی ڕۆژانە بە جددییەکی گونجاوەوە وەردەگرێت، حەزی لە شێوازێکی ژیانی ڕێکخراوە، هەستەکانی لە ژێر کۆنترۆڵی ورددا دەهێڵێتەوە، بە دەگمەن بە شێوەیەکی شەڕانگێزانە ڕەفتار دەکات، وانییە بە ئاسانی تووڕە دەبێت، متمانەپێکراوە و مەیلی ڕەشبینی هەیە، گرنگییەکی زۆر بە پێوەرە ئەخلاقییەکان دەدات.

٢.ڕەهەندی دەمارگیری بەرامبەر بە هاوسەنگی سۆزداری (سەقامگیری دەروونی) :

ئاماژەیە بۆ مەیلی تووشبوون بە نەخۆشییەکی دەروونی، واتە نەخۆشی دەمار، بۆ ئەوەی دەمارەیی ڕاستەقینە دەربکەوێت، دەبێت پلەیەکی بەرزی دەمارگیری و پلەیەکی بەرزی فشاری ژینگەیی هەبێت.

دەمارگیری / هاوسەنگی سۆزداری ڕەهەندێکی دوو جەمسەرییە لە بەردەوامییەکدا، کە لە سەرێکیدا ئەو کەسە سۆزدارییە هەیە کە هەست بە پلەیەکی زیاتری هەستی نەرێنی دەکات بە بەراورد بە زۆربەی خەڵک، و ڕەزامەندییەکی کەم لە ژیان نیشان دەدات، لە کۆتاییەکەی تریشدا ڕەهەندی دەمارگیری کەسانێکی نەرم و نیان هەن کە مەیلیان بۆ ئەزموونکردن... ژیان لە ئاستێکی

عەقڵانیترداییە بە بەراورد لەگەڵ زۆربەی خەڵک، لەکاتێکدا فاکتۆرەکە لە نێوان دوو سەرەکەیدا کۆمەڵێک کەسی بەرفراوان لەخۆدەگرێت، کە نوێنەرایەتی تێکەڵەیەک لە تایبەتمەندییە سۆزدارییەکان و نەرمی و نەرمی دەکەن و توانایان هەیە بۆ گۆڕینی ڕەفتارەکانیان بەپێی پێداویستییەکانی دۆخەکە.

٭جینات ڕۆڵێکی گەورەی هەیە لە نەخۆشی دەمارگیریدا، هەروەها ڕەفتارێکی فێربووە لە ژینگەوە.

٭وەڵامی دەمارەیی وەڵامێکە بەهۆی سیستەمی دەماری ئۆتۆنۆمی.

وێنەیەکی وەسفکەری نمرەی بەرز لەسەر ڕەهەندی دەمارگیری، و کەسی هاوسەنگی سۆزداری:

دەرکەوتنی ڕەفتاری کەسێکی دەمارگیر:

ناسەقامگیری و هەڵاوسانی سۆزداری، وەڵامدانەوەی سۆزدارییان زیادەڕەوی تێدا دەکرێت، سەختی گەڕانەوەیان بۆ حاڵەتێکی ئاسایی دوای تێپەڕین بە ئەزموونە سۆزدارییەکان، تێکچوونی جەستەیی وەک سەرئێشە و کەمخەوی، نیگەرانی و دڵەڕاوکێی زۆریان هەیە، گۆڕانی باری دەروونی، خەمۆکی، گرژی، شەرمن، و توڕەبوون.

دەرکەوتنی ڕەفتاری کەسێکی هاوسەنگ لە ڕووی سۆزدارییەوە (لە ڕووی دەروونییەوە جێگیر):

وەڵامدانەوە سۆزدارییەکانی بە گشتی خاو و لاوازن، ئەگەر بەر هەر هاندەرێکی سۆزداری بکەوێت، ئەوا بە ئاسانی دەتوانێت بگەڕێتەوە بۆ دۆخی ئاسایی خۆی، ئارامە، توانای کۆنترۆڵکردنی هەستەکانی هەیە، هەروەها تایبەتمەندە بەوەی دوورە لە دڵەڕاوکێ و بێخەم.

پەیوەندی نێوان دەمارگیری و کراوەیی (العصاب و الانبساط):

دەروەوگەرایی و دەمارگیری دوو ڕەهەندی بنەڕەتی کەسایەتی مرۆڤن.

زۆرێک لە لێکۆڵینەوەکان دەریانخستووە کە خۆگۆڕین و دەمارگیری بە تێکچوون یان نەخۆشی نازانرێت و دەتوانرێت بە ڕەهەندی بەردەوام و بەستراو هەژمار بکرێت.

دەمارگیری/هاوسەنگی سۆزداری، و دەروەوگەرایی/خۆگۆڕین پەیوەست بوون بەو تیۆرییە سەرەتاییانەی کەسایەتییەوە کە لەلایەن هیپۆکراتسەوە پەرەی پێدرابوون، کە ئایسنک لە تیۆری دەرچوون و دەمارگیریدا پشتی پێبەستبوو.

ئایزنك بەم جۆرە شرۆڤەی دەمارگیری (العصابیە) دەکات: هەر یەکێك لە مەمکدارەکان کۆئەندامێکی دەماری ناوەندییان هەیەو لە بنەڕەتدا لە ڕێڕەوی دەماری درێژ پێکدێنو هەموو بە شەکانی جە ستەو مێ شك بە یەکترییەوە دەبە ستنەوە، زانیارییەکان لە ئەندامەکانی هە ستەوەرییەوە دەگوازنەوە، هەروەها لە ڕێڕەوی دیکەش پێکدێن لە مێ شکەوە بۆ ما سوولکە نەخ شەکێ شراوەکانی جەستە، ئەمەش دەبێتە هۆی جوولەی ئیرادی، زێدەباری کۆئەندامی دەماری ناوەندی، کۆئەندامی دەماری سەربەخۆشمان هەیە، کە هەر لە ناوەکەیەوە دیارە تایبەتە بە چالاکییە ئیرادییە دیاریکراوە پێوی ستەکانی بەردەوامبوونی ژیانی بوونەوەر. کۆئەندامی دەماری سەربەخۆش دابەش دەبێت بۆ دوو بەش پێیان دەگوترێت: کۆئەندامی (سمبساوی)و ئەوەیتریش کۆئەندامی (باراسمبساوی).

بۆیە جیاوازیی (العـ صابیە) لە نێوان خەڵکیدا دەگەڕێتەوە بۆ جیاوازییە بۆماوەییەکان لە ئا ستی توانای کۆئەندامی دەماری سەربەخۆ بۆ گۆڕانکاریو وورووژاندن، چونکە هەندێك کەس بە پێی پێکهاتەکانیان ئامادەییان تێدایە، تاکو کۆئەندامی دەماری سمب ساوی بە هێزەوە وەڵامی هەموو ئاگادارکەرەوە جیاوازەکان بداتەوە، بەڵام هەندێك کە سیتر توانای ئامادەبا شیی زۆر کەمتریان تێدایە.

چونکە لە ژێر هەلومەرجی (الاعـصاب Nerves)دا لەوانەیە تاك بە توندکردنی ما سوولکەی ناو چەوانی وەڵام بداتەوە، نەك بە ما سوولکەکانی قۆڵ، یان قا چەکانی. بەڵام ئارا ستەیەکی مـ سۆگەری دیکە هەیەو ئاماژە بە پەیوە ستگیرییە جۆرە جیاوازەکانی وەڵامدانەوەیان لەگەڵ یەکتریدا دەکات، هەرچەندە پەیوەستگیرییەکان زۆر بەرز نین.

جۆری وەڵامدانەوە زۆر بە سوودە، لەبەرئەوەی شرۆڤەی هۆیە جیاوازەکانی پەر چەکرداری جیاوازی (العـ صابیین)مان پێ دەبەخشێت، سەبارەت بەو هەڵوێستە پاڵەپەستۆییانەی کە دەبنە هۆی روودانی (العصاب).

تێبینیی ئەوە دەکرێت ئەو کە سەی لە هەڵوێ ستێکی تاقیکاریدا ما سوولکەکانی دەمو چاوی توند دەکات، ئەو کە سەیە کە بە زۆری توو شی سەرئێ شەی (عـصابی) دەماری بووە، کاتێك رووبەڕووی پاڵەپە ستۆ دەبێتەوە لە ژیانی رۆژانەیدا، هەروەها ئەو کە سەی بە توندکردنی ماسوولکەی پشتی وەڵام دەداتەوە، ئەو کەسەیانە کە ئازاری پشتی هەیە، کاتێك رووبەڕووی پاڵەپەستۆ یان ماندووبوونی رۆژانەی ژیانی دەبێتەوە، هەروەها ئەو کەسەی ماسوولکەی قۆڵو باسکی توند دەکات، ئەوەیان بە لای شەڕانگێزیدا دەچێت، کاتێك رووبەڕووی پاڵەپە ستۆیەك دەبێتەوە لە ژیانی رۆژانەیدا، هەروەها ئەو کە سەی دڵی بەخێرایی لێدەدات کاتێك پاڵەپە ستۆی دەکەوێتە سەر ئەو کەسە نیشانەی پەیوەستگیریی نەخۆشیی دڵی هەیە.

بەڵام رەهەندی دووەم لای ئایزنك بریتییە لە کرانەوەو رووخۆ شی- گۆ شەگیری، یان دوورەپەرێزیو خەڵکی شەرمنو هێمنە "لە بەرانبەر" خەڵکی کراوەو زۆر بڵێ، ئەم رەهەندە لای هەموو کە سێك هەیە، بەڵام شرۆڤەکردنی دەروونیی هەندێك ئاڵۆزە، بۆ ئەمەش ئایزنك گریمانەی ئەوەی کرد کە کراوەییو رووخۆ شی- گۆ شەگیریو دوورەپەرێزی، پر سی هاو سەنگ بوونە لە نێوان وازهێنان "الکف"و "وورووژاندن"ی خودی مێ شکە، هەروەها هەوڵی شرۆڤەکردنی جیاوازییەکانی نێوان کە سی گۆ شەگیرو دوورەپەرێزو کە سی کراوەی دا لە چوار چێوەی چەمکی (الکف اللحائی) بەوپێیەی تایبەتمەندییەکی فـ سیۆلۆژیی (تایبەتە بە دەمارەکان)، بۆیە پێیوایە وورووژاندنو (الکف) دوو چەمکن کە رۆڵێکی گەورەیان لە دەروونزانیی نوێدا گێڕاوە، کە لە بنەڕەتدا فیزیۆلۆژیی رووسیی گەورە "بافلۆف" دانەری زاراوەی مەرجداری پێشکەشی کرد.

مەبە ستی لە چەمکی وورووژاندن زۆر بە سادەیی ئەوەیە: ئەو ئاگادارکەرەوەیەی دێت یان روو لە بوونەوەرەکە دێت، لەوانەیە لە کارکردنە سەر ئەو شانە دەمارییانەی دەگەنە سەر هەستەوەرییەکانی پێست سەرکەوتوو بێت، ئەو شانە دەمارییەی وورووژێنراوە، وورووژاندنەکەی دەگوازرێتەوە بۆ شانە دەمارییەکیتر لە رێگەی کۆئەندامێك لە پەیوە ستگیرییەکان، یان ئەوەی پێی دەڵێین

"گەیەنەری دەمارەکان" کە شانە دەمارییە جیاوازەکان بە تەواوی جە ستەوە دەبە ستێتەوە، بە بێ ئەم وورووژاندنو گوا ستنەوەو گەیاندنی پاڵنەرە دەمارییەکان، لە راستیدا هیچ فێربوون، یان رەفتارێك روونادات.

بەڵام (الكف) کردارێکی هاوشێوەی لە هۆشخۆچوونە، لە وەڵام نەدانەوە (پەرچەکردار)ێك، کە تیایدا وزەی جەستە ئازاد دەکرێت، بە دەربڕینێکیتر، خامۆ شکردنەوەی وەڵامدانەوەکانی جوولەو فێربوونو بیرکردنەوەیە، چونکە (الكف) تایبەتمەندیی (لحاء)ە، واتە خودی مێ شك، جۆرێکی شە لە ماندووبوونی دەماری (لحائی)، گرنگ ئەوەیە جیاوازی لە نێوانیو نێوان ماندووبوونی ما سوولکەیی بکەین، کە ئەوەی دواییان جۆرێکی تەواو جیاوازە.

ئەو بەڵگەنەویستە (المسلمات) بنەڕەتییە کە (الكف)و رووژاندن بە کەسایەتیی (دوای کرانەوەو رووخۆشی) دەبەستێتەوە، ئەوەیە کە تاکەکان لە تێکڕایی پێکهاتنی (الكف)و هێزی (ألكف)، ئەو خێراییە کە (ألكف) لە ناوی دەبات جیاوازن.

بە شێوەیەکی گشتی کەسە کراوەو رووخۆشەکان لایان بە خێرایی (الكف) پێکدێتو نمرەی بەرزی (الكف)یش دەدۆزنەوەو لای ئەم جۆرەیان (الكف) بە هێوا شی لە سەرخۆ کۆتایی دێت، لە لایەکی دیکەوە کە سە گۆ شەگیرو دوورەپەرێزەکان (الكف) لە لایان بە هێواشییەکی زۆرو نمرەو ئاستێکی کەمەوە پێکدێتو بە خێراییش لەناو دەچێتو کۆتایی دێت.

ئەو بوونەوەرەی کە دەیپ شکنین، رووبەڕوومان دەبێتەوە لە کاتێکدا   چەکدارە بە بونیادی جینۆتیبیی خودی ژینگەی جۆرێکی دیاریکراو، کارلێکی نێوان ژینگەو جینۆتیپ دەبێتە هۆی کراوەییو رووخۆ شیو گۆ شەگیریو دوورەپەرێزیی فینۆتیبیو بۆ جۆرەها خە سڵەتە بەراییەکانی وەکو کۆمەڵایەتیو هورژمبردن (الاندفاعیە)و باڵادە ستیو   چالاکی، دابەش دەبن، ئەمەش لە شێوەی ئەم هاوکێشەیەی خوارەوە وەسف کراوە:

ش- س= س ت × ب، واتە کە سایەتی رەفتاری- کە سایەتی پێکهاتوویی × ژینگە، لەم هاوکێ شەیەدا نی شانەی لێکدان (×) هیچ رۆڵێکی بیرکاری نییە، بەڵکو تەنها ئاماژەیە بۆ کارلێکی نێوان هەردوو هێزەکە.

بەڵام ئا ستی   چوارەم پەیوە ستە بە خووەکانی بیرکردنەوە، یان ئارا ستەکان، وەکو مەیلو ئارەزووکردن بۆ توندوتیژی، مەیلو ئارەزوو کردن بۆ نا سکی، کە   چی ئارا   ستە تایبەتەکانی ئەوانەی بە لای توندوتیژیدا دە   چن، بریتین لە توندەڕەویی ئیتنیکی (العرقی)و سزدان، رێ سای بەختیاریی هە ستەوەری، سەربازی، نەتەوەیی، ئەم خە سڵەتانە بەرئەنجامی کاریگەریی ئاڵۆگۆڕی نێوان فینۆتیبو وروژێنەرەکانی ژینگەن.

ڕوونکردنەوەی پەیوەندی نێوان دەمارگیری و کراوەیی(العصاب و الانبساط)

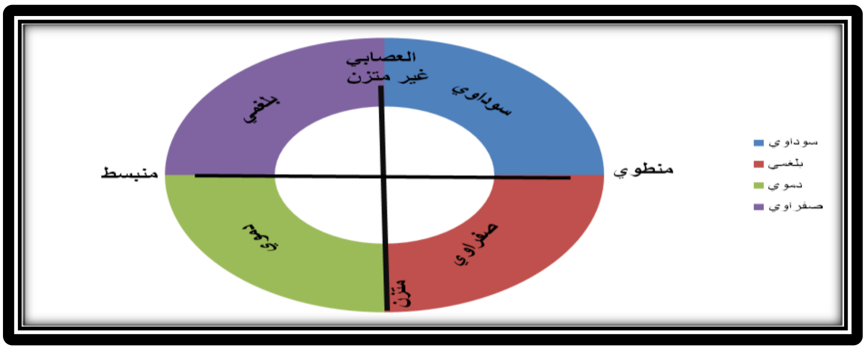

٣.دوای دەرونی(بعد الذهانية):

دەروونناسی ڕەهەندێکی بنەڕەتی یان نەخشێکی کەسایەتییە کە بە پلەی جیاواز لە هەموو مرۆڤەکاندا بوونی هەیە و ئاماژە بەوە دەکرێت کە نمرەی نێرەکان زیاترە لە مێینەکان لەسەر ئەم ڕەهەندە.

دەرکەوتنی ڕەفتاری کەسێکی دەروونی:

شەڕانگێز، سارد، دژە کۆمەڵایەتی، خۆسەنتەر، ئیمپاڵسیڤ، بێهەست، ڕەق، بێخەمبوون بە کەسانی دیکە، بێباکی لە مەترسییەکان، کەمبوونەوەی ڕوانگەی زارەکی، نەبوونی جووڵە.

دەروونناسیی دەروونی نەخۆشی دەروونی نییە، بەڵکو دەروونناسەکان (دۆخی شیزۆفرینیا، مانیکی و خەمۆکی)، تاوانباران و دەروونپیسیەکان نمرەی بەرز لەسەر ئەم ڕەهەندە ئاشکرا دەکەن.

ئایسنک وا گریمانە دەکات کە ڕەهەندی دەروونی بنەمایەکی بۆماوەیی بەهێزی هەیە (وەک ڕەهەندەکانی دەرەوەگەرایی و دەمارگیری).

*پزیشکانی دەروونی بۆیان دەرکەوتووە کە پەیوەندییەکی بەهێز لە نێوان دەروونی و نەخۆشی دەروونیدا هەیە.

*لە ڕێگەی تاقیکردنەوە و لێکۆڵینەوەکانەوە بۆیان دەرکەوتووە کە نەوەکانی ئەو دایکە دەروونیانەی کە دوای ماوەیەکی کەم لە لەدایکبوونیان لێیان وەرگیراون و لەلایەن باوک و دایکە ئاساییەکانەوە پەروەردەکراون، دەرکەوتووە پلەی بەرزی ڕەفتاری دەروونی و دەروونی و تاوانکاری دەردەخەن.

*هەروەها بۆیان دەرکەوتووە کە پەیوەندییەکی نزیک لە نێوان نەخۆشی دەروونی (بەتایبەت شیزۆفرینیا) و نەخۆشی دەروونیدا هەیە.

*سەبارەت بە دەرکەوتنی دەرونی بەرز لە منداڵاندا: وێنەی منداڵێک کە سەرنجڕاکێشە، کشانەوە، بێزارکەر، سارد، بێ هەستی مرۆڤایەتی بەرامبەر بە هاوڕێکانی و بەرامبەر ئاژەڵەکان، شەڕانگێز و دوژمنایەتی تەنانەت بەرامبەر بە کەسانی نزیکیش.

پەیوەندی نێوان دەمارگیری و دەروونی چەند فۆرمێک دەگرێتەوە:

١.کێوی ئیکوینۆکس(المنحنى الاعتدالى):

مرۆڤەکان بە درێژایی ئەم دوو ڕەهەندە لە شێوەی کێوێکی گاوسیی زەنگئاسادا دابەش دەبن، کە مرۆڤە ئاساییەکان کە زۆرینەن، لە دەوروبەری ناوەندا هەڵکەوتوون، لە کاتێکدا نەخۆشییە دەمارگیرەکان و دەروونییەکان لە کۆتاییەکانی پێچەوانەدا هەڵکەوتوون، ئایسنک لەگەڵ ئەوەدا نییە بیرۆکەی ئەم نەخشەیە، وەک لە وێنەکەدا:

٢. یەک ڕەهەند:

مرۆڤە ئاساییەکان و دەمارگیرەکان و دەروونناسەکان لەسەر یەک ڕەهەندی بەردەوام هەڵکەوتوون بەبێ بۆشایی و پچڕان، تاک لە حاڵەتێکی ئاساییدا دەست پێدەکات و ئەگەر فشارەکان لەسەری زیادیان کرد ئەوا دەمارگیر دەبێت، پاشان ئەگەر ئەم فشارانە توندتر بن لەسەر کەسی دەمارگیری توند ببن، ئەوا تووشی دەروونی(ذهانی) دەبێت و ئەم تیۆرە گریمانە دەکات بۆ بوونی فاکتەری پاشەکشە(النکوص) و ئەمەش تیۆری شیکاری دەروونییە کە لەلایەن زۆرێک لە زاناکانەوە ڕەخنەی لێگیرا، لەنێویاندا ئایزنگ.

٣. دوو ڕەهەندی سەربەخۆ :

لێرەدا گریمانە دەکرێت کە مرۆڤە ئاساییەکان دابەش بکرێن بەسەر یان دەروونی یان نەخۆشی دەمارگیر و ئەمەش لەلایەن ئایزنگ لەبەرچاو نەگیرا.

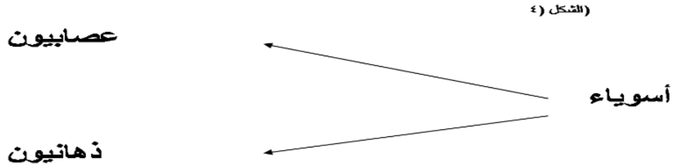

٤. چوار بەشەکە

ئایسنک نەخشەیەکی پێشنیار کرد کە کێڵگەکە بۆ چوار بەش دابەش دەکات، مرۆڤ دەتوانێت لە چوارگۆشێکەوە بچێتە چوارگۆشەی تر، بەم شێوەیە دەتوانرێت هەموو ئەگەرەکان لەخۆ بگرێت.

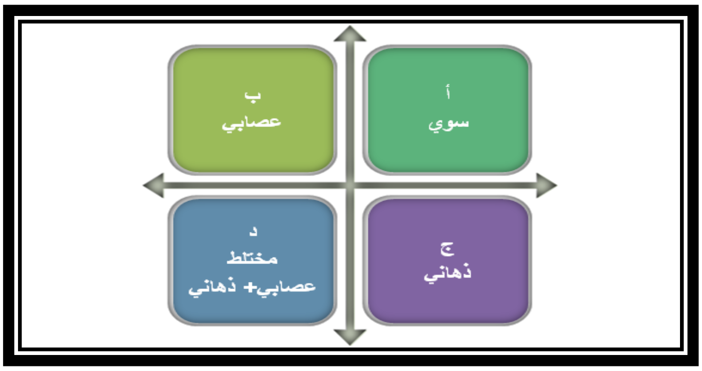

له ئاساییەوە بۆ دەمارگیر.

له ئاساییەوە بۆ دەروونی.

له ڕاستەوە بۆ تێکەڵاو.

له نەخۆشی دەمارییەوە بۆ دەروونی.

له دەمارییەوە بۆ تێکەڵاو.

٤.ڕەهەندی زیرەکی:

*ئەم ڕەهەندە نوێنەرایەتی توانای گشتی یان فاکتەری گشتی دەکات لە تیۆری سپیرماندا.

*جینات ڕۆڵێکی گەورەی هەیە لە پلەی زیرەکی و جیاوازی نێوان مرۆڤەکان.

ئایسنک نمرەکانی تاقیکردنەوەی زیرەکی دابەشکرد بۆ سێ لایەن یان پێکهاتە:

١.خێرایی لە ئەدای دەرونیدا: پەیوەندی ئەرێنی هەیە لەگەڵ ئاستی سەختی.

٢.وردبینی لە ئەنجامدان: ئەمەش ئاماژەیە بۆ پرۆسەی پێداچوونەوە بە هەڵەکان و تاقیکردنەوەی ڕەوایی چارەسەرەکان.

٣.کۆڵنەدان: لایەنێکی گرنگە کە مرۆڤ پاڵدەنێت بۆ کۆڵنەدان لە پەرەپێدانی چارەسەری کێشەکە و بەردەوامبوون لەسەری.
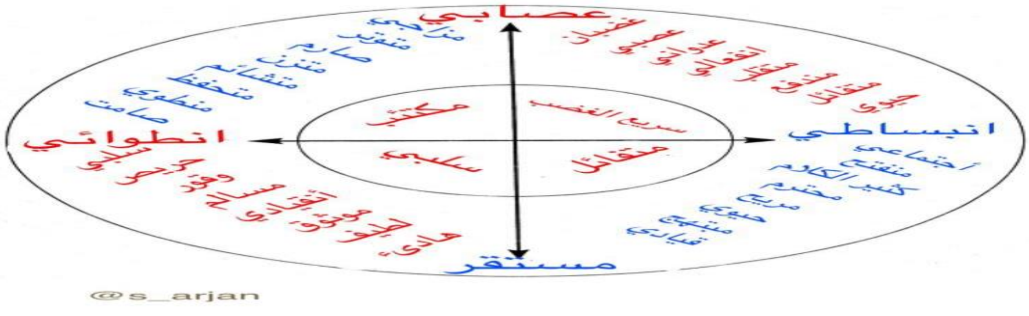
*توێژینە وە کان پە یوە ندییە ک لە نێوان ئە م سێ پێکهاتە یە و باقی ڕە هە ندە کانی کە سایە تیدا دە رکە وتووە ، وا دە رکە وت کە زیرە کی زارە تی و کردە یی لە نێو مرۆڤە کانی خۆگۆڕدا بە ڕاورد بە کە سانی دە رە وە گە ڵ بە ڕزتر بووە ، هە ڕدوو وردبینی و کۆڵنە دانی بە ڕزبوونە وە و خێرایی کە مبوونە وە لە نێوان مرۆڤە خۆگۆڕە کان بە بە ڕاورد بە دە رە وە گۆڕە کان.